

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUSČYNA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna“ („Das Vaterland“), (13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck. „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14

Цана: Нямеччына: на год. — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.; ЗША і Канада: на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 м. Ангельшчына й Аўстралія: 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл. Бэльгія: 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. Францыя: 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. Аргентына: 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. Перасылка л...іцкай поштай каштуе падвойна. Падвойныя нумары каштуюць падвойна. Паадзіночныя нумары газэты разам з «Каласкамі» ўважаюцца за падвойныя.

Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna“, Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 П. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“ | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“ | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "THE FATHERLAND"

№ 20 (504) — Нядзеля, 15 травеня 1960 — ГОД ВЫДАНЬНЯ 14

Перад Парыскай Канфэрэнцыяй

Яшчэ ня было ніводнай міжнароднай канфэрэнцыі пасьля заканчэньня апошняе вайны, да якой ейныя ўдзельнікі гэтак доўга й грунтоўна прыгатаўляліся-б, як да цяперашняй канфэрэнцыі на найвышэйшай узроўні ў Парыжы.

Ужо вялікія падарожжы прэзыдэнта Айзэнгаўэра ў краіны Паўдзённа-Ўсходняй Азіі й Лацінскае Амэрыкі, брытанскага прэм'ера Макміляна ў Паўдзённую Афрыку ды напасьледак Хрушчова таксама ў краіны Паўдзённа-Ўсходняй Азіі, хаця й былі выкліканы беспасярэднімі патрэбамі ў змаганьні за палітычныя ўплывы, сваей далейшай мэтай мелі награмаджаваньне палітычнага капіталу для парыскіх нарадаў. Далей падарожжы Хрушчова ў Вялікабрытанію, Задзіночаныя Штаты Амэрыкі й Францыю былі таксама задуманы галоўным чынам у мэтах падняцьця аўтарытэту Савецкага Саюзу й асабіста Хрушчова з гледзішча на парыскае спатканьне, якое мае стацца вялікім спаборніцтвам між Захадам і Ўсходам у роўніцы найважнейшых праблемаў палітыкі.

Дык калі ўспомненыя палітычныя падарожжы мелі характар гэтага спаборніцтва між Захадам і Ўсходам ў галіне палітычнага падмацаваньня кожнага з партнэраў, дык нязвычайна інтэнсыўныя й частыя падарожжы ў рамах толькі заходняга блёку былі выкліканы няўхільнай патрэбай узгадненьня й каардынацыі палітычнае лініі заходніх саюзьнікаў узноў-жа з гледзішча на Парыскую канфэрэнцыю. Да такіх падарожжаў належаў аб'езд краінаў Заходняе Эўропы прэзыдэнтам Айзенгаўэрам летам мінулага году, а так-жа адведзіны Амэрыкі Макміляном, Адэнаўэрам і Дэ Голем.

Узьнікае ўражаньне, што цяперашняе спатканьне на найвышэйшай узроўні, другое пасьля такога-ж спатканьня ў Жэнэве летам 1955 году, павінна стацца падзеяй вялізарнага гістарычнага значаньня, нейкім зваротным пунктам у змаганьні між Захадам і Ўсходам і ў сваіх выніках прынесьці капітальныя разьвязкі неразьвязаных на працягу ўсяго пасьляваеннага пэрыяду сьветавае вагі праблемаў. Выходзячы з гэтага, варта задаць сабе пытаньне, якія шансы ўдачаў мае цяперашняе спатканьне на найвышэйшай ўзроўні і якіх канкрэтных вынікаў можна ад яго спадзявацца? Канкрэтнага матарыялу, каб адказаць на гэтае пытаньне, апошнім часам назьбіралася дастаткова.

Галоўнай мэтай канфэрэнцыі ёсьць, як ведама, ліквідацыя або прынамся злагоджаньне сьветавага напружаньня, якое, у выпадку ягонага далейшага паглыбленьня й завайстрэньня, хавае ў сабе загрозу новае сьветавае вайны. Канкрэтна канфэрэнцыя будзе займацца праблемамі, якія гэтага напружаньня зьяўляюцца галоўнай прычынай: праблемай раззбраеньняў, пытаньнем задзіночаньня Нямеччыны й справай Бэрліну.

У гэтых кардынальных пытаньнях, вакол якіх разыгрываюцца многія іншыя палітычныя падзеі, пазыцыя Захаду апошнім часам больш менш устабілізавалася й разыходжаньні між ягонымі галоўнымі партнэрамі, спрычыненыя перадусім угодніцкімі тэндэнцыямі Вялікабрытаніі ў дачыненьні да Савецкага Саюзу, злагоджаныя. Такім чынам, ня гледзячы на больш цьвёрдую й станоўчую пазыцыю Амэрыкі, чымся яе эўрапэйскіх саюзьнікаў, а галоўна тэйжа Вялікабрытаніі, кіраўнікі заходніх вялікадзяржаваў выступяць на канфэрэнцыі ўзгодненым фронтам. Гэта трэба аднесьці да дадатніх дасягненьняў заходняе палітыкі.

Аднак вельмі шмат цешыцца з такога скаардынаваньня палітычнае лініі яшчэ ня прыходзіцца. Захад, як і ўвесь час перад гэтым на працягу ўсяго пасьляваеннага пэрыяду, прыгатаваны выступаць усяго толькі з чыста абаронных пазыцыяў, навет і ня думаючы перайсьці да пазыцыяў наступальных, на якіх стаіць увесь час Савецкі Саюз. Неаднакратныя намеры Задзіночаных Штатаў Амэрыкі, каб на савецкія ўдары адказаць собскімі контрударамі, а там, дзе трэба, такія ўдары наносіць праціўніку, ня будучы ім справакаваным да гэтага, заўсёды паралiжаваліся й цяпер паралiжуюцца эўрапэйскімі саюзьнікамі Амэрыкі.

Прыкладам у Вялікабрытаніі ўжо вытварылася канцэпцыя, што калі навет канфэрэнцыя на найвышэйшай узроўні ня прынясе для Захаду абсалютна ніякіх пазытыўных вынікаў, дык усёроўна шмат карысьней калі яна адбудзецца, чымся калі-б зусім не адбылася. Прэзыдэнт Францыі Дэ Голь апошнім часам пайшоў яшчэ далей. Выступаючы нядаўна перад амэрыканскім Кангрэсам у справе ўзаемадачыненьняў між Захадам і Ўсходам, прэзыдэнт Францыі выказаўся ўсяго толькі за ўстанаўленьне свайго роду modus vivendi, за захаваньне status quo, што, на ягоную думку, павінна прывесьці да жаданага адпружаньня. Затое перасьцерагаў перад намаганьнямі разьвязаньня спрэчных канкрэтных праблемаў, перад «жаданьнямі заключэньня трактатаў», устанаўленьня граніцаў, зьмены статуту ў найбольш задражненых раёнах». Усё гэта было-б дрэнным і лёгкадумным крокам, які прывёў-бы да пагоршаньня дачыненьняў з Савецкім Саюзам.

У іншай прамове, сказанай у Амэрыцы, Дэ Голь выказаўся навет супраць спробаў разьвязваньня ў сучасны мамэнт нямецкае праблемы й справы Бэрліну. Разьвязаньне гэтых праблемаў, паводле Дэ Голя, мае наступіць пазьней, паступова, само сабой у выніку дасягнутага адпружаньня, якое, на ягоную думку, зусім магчымае бязь ніякіх канкрэтных перадумоваў, а толькі дзякуючы добрай волі самога Хрушчова.

На прэсавай канфэрэнцыі ў Вашынгтоне Дэ Голь схарактарызаваў Хрушчова, як «чалавека сільнага», які ўсё жыцьцё змагаўся за свае ідэялы. Паводле Дэ Голя, «Савецкі Саюз ня можа быць лепш рэпрэзэнтаваны, як чалавекам, які выражае найдакладней становішча сяньняшнай Расеі. Гэта ня ёсьць учарашняя Расея, а навет тая зь перад дзесяцёх год». Прыходзіцца проста дзівіцца, да якой несамавітай канцэпцыі прыйшоў прэзыдэнт Францыі, які верыць у дасягненьне адпружаньня бязь ліквідацыі ягоных прычынаў.

Затое Хрушчоў добра ведае, чаго хоча ад сваіх заходніх партнэраў. Сваё становішча апошнім часам кіраўнік савецкае дзяржавы гэтак ясна сфармуляваў, што для заходніх дзяржаўных мужоў не пакінуў ніякіх сумлеваў.

У сваёй прамове ў Баку на паседжаньні Вярхоўнага Савету Азэрбайджанскай ССР у канцы красавіка Хрушчоў у справе Бэрліна зложыў на толькі грознае асьветчаньне, што Савецкі Саюз усё-ж падпіша сэпаратны мірны дагавор з Усходняй Нямеччынай. Пры гэтым заявіў: **«Заходні Бэрлін знаходзіцца на тэрыторыі Нямецкай Дэмакратычнай Рэспублікі. Фактам заключэньня мірнага дагавору Усходняя Нямеччына абыйме сваімі сувэрэннымі правамі ўсю тэрыторыю. Калі заходнія дзяржавы адмовяцца падпісаць мірны дагавор зь Нямецкай Дэмакратычнай Рэспублікай, дык бясспрэчна страцяць права доступу ў заходні Бэрлін на зямлі, вадзе і ў паветры».**

Сваё становішча, якое мае заняць на канфэрэнцыі ў Парыжы, з усей яснасьцю выказаў Хрушчоў у даўжэзнай прамове на апошняй сэсіі Вярхоўнага Савету СССР. Заявіўшы, што Савецкі Саюз галоўнай сваёй мэтай ставіць ліквідацыю сьветавага напружаньня, умаца-

(Заканчэньне з 2-ой бач.)

Дружба й раўнапраўнасьць, ці паняволеньне й дыскрымінацыя

20-га красавіка газэта «Советская Белоруссия» прысьвяціла свой перадавы артыкул Леніну, як «арганізатару шматнацыянальнай савецкай дзяржавы». У гэтым артыкуле яшчэ раз выхвальваецца гэтак званае «нябывалае ў гісторыі людзтва» шчасьце, дружба, раўнапраўнасьць, свабода й незалежнасьць народаў, аб'едназаных — зразумела, «дабраахвотна» — Ленінам і камуністычнай партыяй у Савецкім Саюзе.

Як доказ дружбы народаў СССР, партыйны ворган ЦК КП Беларусі падае, між іншым, і такі прыклад: «...Пасланцы беларускага народу працуюць на новабудоўлях Сібіру й Далёкага Ўсходу, здабываюць вугаль на шахтах Украіны, вырошчваюць збожжа на палёх Казахстану, сякуць лес у Карэліі. Так у гэраічнай працы на вялікіх будоўлях сямігодкі гартуецца й мацнее братняя дружба нашых народаў».

Гартаваць і ўмацоўваць дружбу й супрацоўніцтва паміж народамі — справа, бязумоўна, вельмі шляхотная. Але гаварыць так аб гэтым можна толькі тады, калі такое супрацоўніцтва разьвіваецца на запраўды свабодных, дабраахвотных і раўнапраўных прынцыпах, калі яно ня прыносіць ніякай шкоды паасобным людзям і народам. Хто-ж не закрывае вачэй на запраўднае палажэньне справаў, той ведае, што ў Савецкім Саюзе партыйнае кіраўніцтва гэтае супрацоўніцтва будуе на зусім іншых прынцыпах, якія пярэчаць першапачатковаму сэнсу самога слова, «супрацоўніцтва».

Ужо на працягу некалькіх дзесяцігодзьдзяў бальшавіцкая ўлада ўсімі спосабамі партыйнага гвалту й дзяржаўнага ціску адрывае Беларусаў ад роднага краю й гоніць у Сібір і на Далёкі Ўсход, у Карэлію й Казахстан. У замен-жа Беларусь атрымлівае тое, што беларускія палі зарастаюць кустарнікамі й пакрываюцца балотамі, ператвараючыся ў «новую цаліну», як гэта няраз былі змушаныя прызнаваць і высокапастаўленыя менскія партыйныя вельможы, на чале з Мазуравам. Гэта ў выніку бальшавіцкай гэтак званай «дружбы й супрацоўніцтва паміж народамі» колькасьць насельніцтва БССР, як яшчэ раз пацьвердзіў нядаўны перапіс, усьцяж памяншаецца на цэлыя мільёны. А што яшчэ горшае, гэта тое, што, ня гледзячы на дасюлешняе апусташэньне Беларусі, і далей прыходзяць паведамленьні аб высылцы новых кантынгэнтаў беларускай моладзі на асваеньне заўральскіх прастораў і на розныя іншыя «камуністычныя будоўлі». Гэтая высылка й далей суправаджаецца крыклівымі фразамі савецкай прэсы й радыя аб «дабраахвотнасьці», «энтузіязьме», «дружбе», «супрацоўніцтве».

Залганасьць бальшавіцкай прапаганды аб раўнапраўнасьці падсавецкіх нацыяў магчыма найбольш яскрава выкрываецца на прыкладзе безаглядная русыфікатарскай палітыкі Масквы і ейных стаўленікаў на мясцох. Чырвоная маскоўская арыстакратыя прызнаецца, што мільёны Беларусаў высланыя з Бацькаўшчыны ў розныя далёкія раёны СССР. Яна замоўчвае, што мільёны беларускага насельніцтва й сотні тысяч квадратных кілямэтраў беларускай этнаграфічнай тэрыторыі былі ў розныя часы бяз згоды беларускага народу далучаныя да РСФСР і іншых саюзных рэспублікаў. Але гэта-ж таксама незапярэчны факт. І нідзе, ні ў Сібіры, ні ў Казахстане, ні ў Смаленскай ці іншых этнаграфічна беларускіх вобласьцях, далучаных да РСФСР, ні на беларускай Віленшчыне, далучанай цяпер да Літоўскай ССР — нідзе ў СССР, апрача БССР, бальшавікі не дазволілі стварыць аніводнай беларускай школы, каб беларускія дзеці маглі вучыцца ў сваёй роднай мове, або, прынамся, вывучаць мову бацькоў, як прадмет.

Аб чым гэта сьветчыць: аб «раўнапраўнасьці» й «дружбе» паміж народамі? А аб чым сьветчыць тое, што беларуская мова з кажным годам усё больш выціскаецца расейшчынай і ў самой «сувэрэннай» БССР?

Тут, аднак, варта адзначыць, што дружба, салідарнасьць і супрацоўніцтва паміж моладзяй розных нацыянальнасьцяў, якую бальшавіцкая сыстэма выганяе з бацькаўшчыны й бязьлітасна эксплятуе, існуе запраўды, толькі не ў такой форме, як гэтага жадала-б партыя й як гэта размалёўвае ейная прапаганда. Гэтая дружба й салідарнасьць былі яскрава прадэманстраваныя паўгоду таму на будаўніцтве Тэмір-Таўскага мэталюргічнага камбінату ў Казахстане. Як мы ўжо паведамлялі ў «Бацькаўшчыне», тысячы беларускай і ўкраінскай моладзі, загнанай рэжымам у нялюдзкія ўмовы жыцьця й працы на будаўніцтве прыгаданага заводу, дружна й салідарна схапіліся за зброю й паміралі пад агнём аддзелаў дзяржаўнай бясьпекі, бароночы свой гонар і правы на людзкое існаваньне. Гэта прыклад запраўднай дружбы, дружбы нікім не накінутай, дружбы зьняволеных, але свабодных духам і бястрашных маладых людзей, дружбы, выкаванай супольнай нядоляй. Якой хвальшывай і нікчэмнай у ваблічы гэтай дружбы становіцца афіцыйная бальшавіцкая дружба?

У ваблічы гэтага мала абгрунтаванымі здаюцца радкі зь вершу Максіма Танка «На цаліне», зьмешчанага ў І-ым нумары часапісу «Полымя» за гэты год. Свой верш аб долі маладых беларускіх матак, якія апынуліся ў казахстанскіх

(Заканчэньне на 2-ай бачыне)

Як пастанаўляецца, так і выконваецца...

У канцы красавіка сёлета ў Менску адбыўся пленум ЦК камуністычнай партыі Беларусі. На гэтым пленуме шмат увагі было зьвернута на выкананьне сацыялістычных забавязаньняў для павялічэньня вытворчасьці й продажы дзяржаве сельскагаспадарчых прадуктаў у 1960 годзе, у прыватнасьці — у першым квартале. На пленуме было таксама закранута пытаньне аб ходзе веснавой сяўбы.

Вось-жа, паводля заведзенага парадку, у пастанове Пленуму перш за ўсё адзначана, што ў першым квартале 1960 году калгасы й саўгасы дабіліся некаторых удачаў у справе вытворчасьці й нарыхтовак прадуктаў жывёлагадоўлі. Павялічылася вытворчасьць мяса й малака ў калгасах і саўгасах. Усе вобласьці датэрмінова выканалі плян першага кварталу па продажу мяса й малака дзяржаве. Навет павялічылася колькасьць буйнай рагатай жывелы. Таксама асьцярожна адзначана, што калгасы й саўгасы крыху лепш падрыхтаваліся да веснавой сяўбы, чымся летась.

Аднак гэтымі дасягненьнямі закрываюцца ня зусім вясёлыя справы. У пастанове адзначана, што «у рэспубліцы ня створаны такія абставіны й напружанасьць у працы ды такія патрабаваньні да кадраў, якія-б гарантавалі пасьпяховае выкананьне прынятых працаўнікамі сельскай гаспадаркі забавязаньняў на 1960 год».

Што азначае гэтая туманная фармулёўка? Што трэба разумець пад кадрамі й працаўнікамі сельскай гаспадаркі?

У свой час існавалі пэўныя нормы здачы дзяржаве прадуктаў сельскай гаспадаркі з кажных сто гэктараў зямельнай плошчы ў калгасе. Апошнія два гады ўжываецца іншы спосаб забраць ад калгаснага сялянства найбольшую колькасьць збожжа, малака, мяса. Асноўнай формай зьяўляюцца цяпер гэтак званыя сацыялістычныя забавязаньні. Звычайна склікаюцца рэспубліканскія нарады перадавікоў сельскай гаспадаркі. На такую нараду заклікаюцца знатныя даяркі, сьвінаркі з высокімі ўзнагародамі, старшыні буйных калгасаў, сакратары райкомаў, абкомаў. На такой нарадзе, пасьля дакладу сакратара ЦК КП Беларусі, прапануецца гэтым перадавіком прыняць сацыялістычнае забавязаньне ад імя ўсіх калгасьнікаў рэспублікі. У гэтым забавязаньні пералічваецца колькі здаць дзяржаве збожжа, бульбы, лёну, цукровых буракоў, мяса, масла й іншых прадуктаў. Далей праводзяцца ў такім-жа парадку нарады ў вобласьцях, раёнах і ўрэшце даходзіць гатовае заданьне да калгасу.

І ў мінулыя гады практыкаваліся сацыялістычныя забавязаньні, але яны насілі фармальны характар. Выкананьне іх звычайна не правяралася. Цяпер сацыялістычнае забавязаньне зьяўляецца законам, які падлягае выкананьню.

Вось-жа перад тым, як склікаць пленум, адбылася праверка выкананьня гэтых сацыялістычных забавязаньняў. Пленум і адзначыў, што кадры, гэта значыць партыйна-савецкая верхавіна, якая кіруе й муштруе «працаўнікамі зямлі» (калгасьнікамі), недастаткова моцна й настойліва прымушае калгаснае сялянства выконваць прынятыя безь яго ўдзелу сацыялістычныя забавязаньні.

Якія запраўдныя ўдачы дасягнуты ў першым квартале калгасамі й саўгасамі? Перш за ўсё 60 раёнаў Беларусі ня выканалі сацыялістычных забавязаньняў у першым квартале ў вытворчасьці мяса й 41 раён — у вытворчасьці малака. У пастанове пералічваюцца некаторыя раёны, якія выпрадукавалі малака й мяса менш, чымся ў мінулым годзе.

Пастанова пленуму з абурэньнем адзначае, што саўгасы рэспублікі ў першым квартале выпрадукавалі малака й мяса на сто гэктараў значна менш, чымся калгасы. Асабліва адстаюць саўгасы Магілеўшчыны. Як і ў мінулыя гады калгасы й саўгасы здаюць дзяржаве ляда шчую неадкормленую жывёлу. У пастанове адзначана, што нічым нельга апраўдаць шматлікія выпадкі памору жывёлы на калгасных і саўгасных фэрмах.

Пленум ЦК патрабуе павесьці змаганьне за недапушчальнасьць самых дробных недахопаў, супраць бесклапотнасьці, пустазвонства, парадных выступленьняў. Каго-ж, аднак, абвінавачваць у пустазвонстве, калі гэтай хваробаю апанаваныя ў першую чаргу камуністычна-камсамольскія арганізацыі? Ці-ж гэта не пустазвонства, калі пленум запісвае ў сваёй пастанове: «у травені вывесьці ўсіх сьвіньней і буйную рагатую жывёлу ў летнія лягеры, а ўсе сьвінарнікі перабудаваць, каб утрымліваць сьвіньней гуртам. Для атрыманьня высокіх прывесаў ад жывёлы на нагулах падабраць пастухоў. На працягу красавіка-траўня забясьпечыць злучку й штучнае асемяненьне ўсіх цялушак злучнога ўзросту й кароў, якія ацяліліся да першага красавіка. Сабраць збожжавых культур ня менш 10 цэнтнараў, бульбы — 120—125 цнт. з гэктару». Ды ці варта пералічваць яшчэ іншыя пэрлы камуністычнага пустазвонства, якое называецца «канкрэтным кіраўніцтвам калгасамі й саўгасамі»!

Ці ня крыўдна слухаць гэтае пустаслоўе калгаснаму сялянству? Ад такіх дырэктываў запраўды адпадзе ўсякае жаданьне працаваць у калгасах і саўгасах. А таму й зразумела, чаму ўсё маладое, здаровае, ініцыятыўнае пакідае родную вёску, каб ня чуць штодзённых, абрыдлых дырэктываў.

В. Б.

Чарговыя сымптомы канфлікту ў Крамлі

Апошнімі тыднямі ўсё ясьней пачалі выяўляцца шматлікія сымптомы чарговага нутранога канфлікту ў савецкай кіраўнічай верхавіне, які ня мог не наступіць незадоўга да нарады на найвышэйшай узроўні.

Найбольш значнымі з гэтых сымптомаў зьяўляюцца наступныя:

1) Нарада створанага ў сакавіку **1958** году цэнтру камуністычных партыяў сьвету, закумафляванага пад выглядам «Рэдакцыйнае рады» часапісу сусьветнага камуністычнага руху «Праблемы міру й сацыялізму», што адбылася 13—16 красавіка сёлета ў Празе, і ў якой прыймалі ўдзел прадстаўнікі 36-х камуністычных партыяў сьвету («Правда», 24. 4. 1960). Шматлікае паказвае на тое, што гэтая канфэрэнцыя была прысьвечана праблеме далейшага разьвіцьця камуністычнага руху ў сувязі з высунутай Хрушчовам канцэпцыяй мірнага суіснаваньня й хуткім скліканьнем канфэрэнцыі кіраўнікоў урадаў чатырох вялікіх дзяржаваў.

2) У дні сьвяткаваньня 90-годзьдзя з дня нараджэньня Леніна (22 красавіка **1960**) асабліва яскрава праявілася прынцыповае разыходжаньне савецкага й кітайскага камуністычнага кіраўніцтва ў інтэрпрэтацыі канцэпцыі мірнага суіснаваньня камуністычнага блёку зь некамуністычным сьветам.

3) Выкліканьне ў Маскву на 1-га травеня савецкіх амбасадараў з найбольш значных дзяржаваў сьвету. Ня трэба забывацца, што шматлікія савецкія амбасадары зьяўляюцца сябрамі або кандыдатамі ЦК КПСС. Гэта давала права тлумачыць іх выклік, як прызнак надыходзячага скліканьня надзвычайнага пленуму ЦК.

4) Зьяўленьне ў савецкай прэсе публікацыяў, прысьвечаных сталінскаму пэрыяду й якія паводля сваёй вайстрыні перавышаюць навет крытыку гэтага пэрыяду Хрушчовам на XX зьезьдзе КПСС, якая прывяла да разьвянчаньня крамлёўскага дыктатара (Разьдзелы з паэмы А. Твардоўскага, «Правда», 29. 4. 1960).

Гэтая апошняя публікацыя, зьяўляючыся відавочна партыйным «заказам», была разлічана савецкім кіраўніцтвам на здабыцьцё сымпатыяў і папулярнасьці ў шырокіх колах жыхарства перад надыходзячымі паважнымі падзеямі.

5) Пасьля сьвяткаваньня 1-га травеня зьявіліся некаторыя дадзеныя аб важных зьменах у галоўным камандаваньні савецкай арміі. Гэтыя зьмены цяжка матываваць чыста вайсковай неабходнасьцяй. Яны хутчэй паказваюць на дасьпяваючы крызыс у кіраўнічай верхавіне й няўхільнасьць яшчэ больш важнейшых зьменаў у будучыні.

У дзень адкрыцьця сэсіі Вярхоўнага Савету СССР 5-га травеня сёлета маскоўскае радыё падало «інфармацыйнае паведамленьне» аб паседжаньні пленуму ЦК КПСС і Прэзыдыюму Вярхоўнага Савету СССР, на якім была прынята пастанова аб 11 звальненьнях і 8 новых назначэньнях у партыйным і ўрадавым кіраўніцтве.

Асаблівую цікавасьць выклікае той факт, што гэтая ператасоўка ў кіруючай верхавіне была пастаноўлена ня проста пленумам ЦК КПСС, а на супольным паседжаньні трох вышэйшых савецкіх інстанцыяў: ЦК, Прэзыдыюму Вярхоўнага Савету СССР і Савету Міністраў СССР. Зразумела, усе пытаньні падобных звальненьняў і назначэньняў наважвае ЦК, аднак юрыдычна ён да гэтага не ўпаўнамочаны, а дзеля гэтага ўсе зьмены ў кіраўніцтве, што адбыліся 4-га травеня, прадстаўляліся адначасова як пастанова ўсіх вярхоўных інстанцыяў.

Трэба адцеміць, што такі парадак апублікаваньня пастановы гэтых інстанцыяў без канкрэтнага паведамленьня аб тым, якія пытаньні разьбіраліся на гэтым супольным паседжаньні й чым была выклікана ўся гэта ператасоўка, паказвае на надзвычайнасьць гэтае нарады й пацьвярджае дапушчэньне аб тым, што ў гэтыя дні ў савецкай кіруючай верхавіне разыгралася чарговае й жорсткае нутраное змаганьне. Стыль скліканьня такога паседжаньня ня мог не напамінаць савецкую нараду гэтых-жа інстанцыяў, што адбылася пад загрозай «разброду й панікі» пасьля сьмерці Сталіна.

Дапушчэньне аб адбыўшымся змаганьні на вярхох савецкага кіраўніцтва пацьвярджаецца й тым, што паведамленьне аб пленуме было апублікавана, як і калісьці, ужо пасьля яго правядзеньня, у той час, як усе апошнія пленумы ЦК у парадку «новай традыцыі» абвяшчаліся за некалькі мэсяцаў да іх склікаваньня; парадак дня іх публікаваўся загадзя, і самі яны праводзіліся з прыцягненьнем вялізарнае колькасьці асобаў, што ня мелі ніякага дачыненьня да ЦК і навет да партыі (вучоныя, інжынеры, работнікі й кальгасьнікі, прадстаўнікі розных «грамадзкіх» арганізацыяў і прэсы).

Ператасоўка, праведзаная 4-га травеня на столькі складаная, што спачатку здаецца цяжка вызначыць асноўны палітычны стрыжань. вакол якога яна адбылася.

Ключом да вызначэньня таго, вакол чаго разыгралася змаганьне ў савецкім кіраўніцтве, у значнай ступені зьяўляюцца: даклад Хрушчова на сэсіі Вярхоўнага Савету СССР (5-га травеня), ягонае заключнае слова (7-га травеня) і апошняя, фармальна самая буйная зьмена, што адбылася ў вапошні дзень правядзеньня сэсіі — зьняцьце Варашылава з пасады «прэзыдэнта» савецкай рэспублікі і назначэньне на ягонае месца Л. Брэжнева.

У дакладзе Хрушчова трэба адзначыць перадусім ягоную нязвычайнасьць. У ім поўнасьцяй адсутнічаюць тыпічныя для Хрушчова канстатацыі недахопаў і праклямаваньне рэцэптаў для адхіленьня іх; уся першая палова дакладу, што мела дачыненьне да нутраное палітыкі, пабудавана вылучна на ўсхваляньні савецкіх дасягненьняў і дагматычна пабудаваным абвешчаньні будучых дабрадзействаў для савецкага жыхарства, якія напрацягу найбліжэйшых гадоў маюць быць яму забясьпечаныя. Ужо сам назоў дакладу «Аб скасаваньні падаткаў з работнікаў і службоўцаў ды іншых мерапрыемствах, накіраваных на павышэньне дабрабыту савецкага народу» быў разьлічаны вылучна на тое, каб выклікаць спрыяльнае ўражаньне сярод шырокіх масаў савецкага жыхарства й стварыць прапагандовую шуміху заграніцай, хаця гэтыя «мерапрыемствы» практычнага значэньня пакуль што ня маюць.

Уважны разгляд выказваньняў Хрушчова, зробленых у другой палове ягонага дакладу, дазваляе зрабіць вывад аб тым, што Хрушчоў у ацэне сусьветных палітычных абставінаў і пэрспэктываў нарады на найвышэйшай узроўні заўважна зьмяніў сваё папярэднае гледзішча.

Заместа абвешчаньня «вясны» ў міжнародных дачыненьнях і аптымістычнага падчыркваньня магчымасьці дасягненьня дамоўленасьці на Парыскай канфэрэнцыі, што былі ляйтматывам ягоных шматлікіх папярэдніх выступленьняў, у дакладзе на сэсіі Хрушчоў падчыркнуў факт значнага пагоршаньня ў вонкавапалітычных дачыненьнях. Ён у вельмі грубых выражэньнях абвінаваціў заходнія дзяржавы й рад іхных дзяржаўных дзеячоў у нежаданьні «разумнага» ўрэгуляваньня важнейшых пытаньняў міжнароднага значэньня й выказаў сумлевы што да магчымасьці дасягненьня дадатніх вынікаў на нарадзе ў Парыжы.

Уся гэтая вонкавапалітычная пераарыентацыя была Хрушчовам штучна сканструаваная й падмацаваная шляхам хітрага выкарыстаньня выпадку із амэрыканскім самалётам.

Фармулёўкі ў выражэньнях Хрушчова пры ацэне выпадку з амэрыканскім самалётам ужо ў дакладзе (5. 5. 1960) паказваюць на тое, што савецкая палітыка шляхам штучнага выкарыстаньня гэтага прэцэндэнту сьведама ўзыходзіць на праславутыя пазыцыі «вастрыя нажа», да праблемы магчымасьці збройнага канфлікту ў будучыні.

І хаця Хрушчоў канстатаваў, што **«пакуль што»** яшчэ няма на гэта дастатковых асноваў, у сваім заключным слове (7. 5. 1960) ён яшчэ больш згушчае хварбы, аблівае кіруючыя амэрыканскія колы патокам адборнай, зусім няпрыстойнай для дзяржаўнага дзеяча лаянкі, і абвяшчае стварэньне Галоўнага камандаваньня ракетных войскаў пад камандай галоўнага маршала артылерыі Нядзеліна.

Што ў запраўднасьці прымусіла Хрушчова, які бязумоўна, арыентуецца ў пытаньнях і чужых і собскіх разьведвальных традыцыяў, так драматызаваць гэты інцыдэнт, падрыхтоўваючы магчымасьць пераарыетацыі савецкай вонкавай палітыкі на пазыцыі прызнаньня непазьбежнасьці збройнага сутыку з Захадам?

Відавочна, гэта, як і шмат чаго іншага ў вагульным камплексе надыходзячых падзеяў, было ў першую чаргу беспасярэднім вынікам разыходжаньняў у ацене канцэпцыяў мірнага сужыцьця з Пэкінам ды разыходжаньняў у камуністычным лягеры наагул.

Гэтыя разыходжаньні завойстрыліся ўжо на нарадзе кіраўнікоў дзяржаваў Варшаўскага пакту ў Маскве ў лютым гэтага году. Назіральнік ад камунісычнага Кітаю Канг-Чэнг заявіў на ёй, што ЗША былі й застаюцца галоўным «ворагам», і, такім чынам ніякіх даўжэйшых замірэньняў у сьветавых дачыненьнях ня можа быць ды падчыркнуў, маючы на ўвазе канфэрэнцыю на найвышэйшай узроўні, што ніякія пагадненьні, зробленыя бяз удзелу Кітаю, ня могуць быць для яго забавязваючымі.

(Заканчэньне на 3-яй бачыне)

Перад Парыскай Канфэрэнцыяй

(Заканчэньне з 1-ай бач.)

ваньне міру й суіснаваньне з усімі краінамі сьвету, цьвёрда й станоўча паўтарыў ранейшы рэцэпт ліквідацыі галоўных прычынаў гэтага напружаньня: разьвязаньне праблемы раззбраеньняў, нямецкага пытаньня й справы Бэрліну.

У пытаньні раззбраеньняў ён паўтарыў свой ранейшы праект татальнага раззбраеньня, зложаны перад сэсіяй Задзіночаных Нацыяў у Нью Ёрку восеньню мінулага году. Заходнія дзяржавы жадаюць узаемнага раззбраеньня пад няўхільнай умовай раўначаснае кантролі гэтага раззбраеньня, як гарантыі, што будзе яно ўзапраўды праводжанае. Хрушчоў-жа супраць усякай кантролі падчас працэсу самога раззбраеньня, запляніраванага ім на пэрыяд чатырох гадоў, бо, на ягоную думку, такая кантроля была-б выкарыстоўваная праціўным бокам дзеля мэтаў шпіянажу. Затое ён згаджаецца на ўзаемнае кантраляваньне толькі пасьля заканчэньня працэсу раззбраеньняў. Дык ясна, што Захад не ўважае за магчымае навет паддаваць пад дыскусію такую канцэпцыю раззбраеньняў без адначаснае кантролі ягонага ажыцьцяўленьня.

У нямецкім і бэрлінскім пытаньні Хрушчоў таксама паўтарыў сваю ранейшую канцэпцыю, ня ўносячы ў яе найменшых зьменаў. Пайменна, ён зажадаў падпісаньня мірнага дагавору з абедзьвюма нямецкімі дзяржавамі — усходняй і заходняй, а з заходняга Бэрліну стварэньня вольнага гораду пасьля вываду зь яго акупацыйных войскаў заходніх дзяржаваў. У практыцы гэта абазначала-б юрыдычнае й фактычнае замацаваньне падзелу Нямеччыны й зрачэньне заходнімі дзяржавамі іхных правоў у заходнім Бэрліне.

З гэтакай палітычнай праграмай, выключаючай якое-небудзь пагадненьне з Захадам, едзе Хрушчоў у Парыж.

Ягоная прамова ў Вярхоўным Савеце вызначалася, як ніколі яшчэ перад гэтым, няскрываньімі ваяўнічымі акцэнтамі й дэманстрацыяй сілы. Дробны сам па сабе інцыдэнт нарушэньня савецкай тэрыторыі амэрыканскім самалётам, няхай сабе й у мэтах шпіянажу, які на асабісты загад Хрушчова быў зьбіты, ён паднёс да разьмераў ваеннае агрэсыі й прыгразіў, што ў падобных выпадках у будучыні савецкія ракеты беспасярэдна заатакуюць базы, зь якіх такія самалёты вылятаюць. У словах, поўных лаянкі й іроніі, ён назваў палітыку Заходняй Нямеччыны палітыкай рэваншу, а амэрыканскую палітыку палітыкай правакацыі. Палітыку Хрушчова, сфармуляваную ў ягонай прамове, можна коратка схарактарызаваць, як палітыку на мяжы вайны.

У грубых, пазбаўленых усякага дыпляматычнага такту й абразьлівых словах пад адрысам заходніх дзяржаваў і іхных кіраўнікоў перайшоў Хрушчоў усякія межы прызваітасьці. Робячы алюзію да заходніх дзяржаваў, ён зрабіў наступнае прыраўнаньне: **«Няхай капіталізм дажывае свой век, як стары конь, які адрахлеў, у канцы канцоў выцягнуў ногі і гаспадар выкідае яго вон».**

У сваім абнагленьні Хрушчоў здабыўся навет на такі беспрэцэдэнтны ў дыпляматычных дачыненьнях крок, як кінуць асабістую абразу пад адрысам віцэпрэзыдэнта Амэрыкі Ніксана. Выказаўшы абурэньне, што Айзэнгаўэр толькі да 23-га траўня будзе асабіста прыймаць удзел у канфэрэнцыі, а пасьля гэтай даты мае яго заступіць Ніксэн, Хрушчоў адцеміў: **«Спадар Ніксан думае аб чым хаця, але менш за ўсё аб тым, каб дасягнуць дамоўленасьці ў спрэчных пытаньнях, ліквідаваць стан напружаньня, ліквідаваць халодную вайну й спыніць перагонку зброеньняў».** А ў сувязі з гэтым ён заявіў: **«Баюся, што калі спадару Ніксану даручаць весьці гэтыя перагаворы, дык каб не паўстала палажэньне, падобнае на тое, аб якім гаворыцца ў ведамай народнай прыказцы: «Пусьцілі казла капусту пільнаваць».**

Не падлягае найменшаму сумлеву, што пры такіх аднабаковых патрабаваньнях і пры такім тоне гутарак канфэрэнцыя мусіць скончыцца поўным правалам. Навет сам Хрушчоў гэтага спадзяецца, але ўсю віну за няўдачу канфэрэнцыі ўжо згары звальвае на заходнія дзяржавы, калі заявіў пядвузначна: **«Калі перагаворы ня будуць мець посьпеху, дык народы цэлага сьвету зразумеюць, хто вінават гэтаму».**

Ужо сяньня з усей упэўненасьцю можна прадбачыць, што канфэрэнцыя для Захаду ня можа прынесьці ніякіх пазытыўных вынікаў. Вылучна абаронная пазыцыя Захаду, адсутнасьць станоўчасьці й цьвёрдасьці ў ягоных патрабаваньнях, разыходжаньні ў многіх пытаньнях паміж заходнімі саюзьнікамі пераканалі верхаводаў Крамля, што бязь ніякай рызыкі могуць узмоцніць свой наступ супраць вольнага сьвету, звальваючы адначасна на яго віну за ўсе няўдачы ў перагаворах.

Язэп Каранеўскі

ДРУЖБА Й РАЎНАПРАЎНАСЬЦЬ...

(Працяг з бач. 1)

стэпах, Максім Танк канчае такімі словамі:

«І маткі, сьпяваючы песьні пра Бая,
Дзяцей атуляючы ласкаю чулай,
Ў бок Нёмана, дзе гэты напеў самі чулі,
З днём кажным радзей з-пад рукі паглядаюць».

Максім Танк, відавочна, хацеў сказаць, што беларускія маткі зжываюцца з казахстанскай цалінной і паволі наагул перастануць паглядаць у бок роднага беларускага Нёману. Факты-ж сьветчаць аб тым, што нязломнасьць духу беларускай моладзі дае ёй змогу рабіць вялікія гэройствы і перамагаць найбольш цяжкія выпрабаваньні. Таму можна быць упэўненымі, што й сваё бацькаўшчыны яна ніколі не забудзецца, куды-б яе ня кідаў дрэнны лёс, і вернецца назад у першы паходны момант, каб у дружнай сям'і запраўды свабодных, незалежных і раўнапраўных народаў сьвету — як казаў Янка Купала — «адбудаваць свой збураны пасад».

А. З.

Ул. Глыбінны

Да родных берагоў

(Апавяданьне эмігранта)

Працяг з № 18 (502)

Пачало вечарэць. За фіранкамі вакон ўжо сутанела. У мораку вячорнага змроку сябры пілі асалоду ўзаемна-цікавае гутаркі. Неўзабаве Алесява маці запаліла газьнічку, паставіла на стол самавар, шклянкі, цукарніцу, напоўненую дробнымі кавалачкамі сіняватага рафінаду, паставіла колькі талерак з бутэрбродамі й печывам.

За прыемнай сяброўскай гаворкай час прабягаў незаўважна. Яны прыгадвалі агульных сяброў; Мацей гаварыў пра тых, хто ўжо цалкам прадаў сваё сумленьне афіцыйнай казёншчыне.

— Ад майго бабруйчаніна Тараса Бычкова ўжо ня прыходзіцца чакаць нічога вартаснага. Зусім апусьцеў чалавек. Толькі й трымаецца чарговае інструкцыі з ЦК. Таму й трапляе ўжо каторы год на пасаду Старшыні Праўленьня Саюзу Савецкіх пісьменьнікаў Беларусі. Калісь чалавек пісаў добрыя рэчы. Ягонага балагола ўсе школьнікі чуць ні на памяць памятаюць. Добра калісьці, з душою й паэзіяй ён маляваў вобразы беларускіх чыгуначнікаў. А цяпер за ягонаю старою душою толькі адзін кар'ерысты й застаўся. Толькі і ўсяго клопату цяпер у ім, каб ня збочыць ды ўтрымацца на пасадзе чыноўніка ад літаратуры. Ад былога чалавека толькі футарал знадворнага падабенства й застаўся.

— А наагул, бязьлюдзьдзе заядае нас тут усіх. От толькі Спалахоўскія й задаволеныя, ім хапае свае жонкі й дробных службовых посьпехаў. Ад іх яны і ўзьнімаюць нос у гору. Вакол запанавалі ёлупы з курынымі мазгамі. Жывой думцы й пачуцьцю няма мейсца. Казёншчына забівае ўсё творчае. Летась я цэлы год працаваў над дыплёмнай працай аб паэзіі. Працаваў, як вол, перагледзіў сотні розных тамоў, перагарнуў шмат тагачасных газэтаў. Я цалкам жыў тым часам. Дык вось там я пабачыў, чым жыло тое пакаленьне людзей. Яны мелі некаторую свабоду выказаць усё, што думалі. О, якое гэта шчасьце мець права выказвацца, чым душа напоўнена. Расказаць аб таямніцах чалавечага сэрца без агляд-кі на розныя недарэчныя абвінавачаньні. А ў нас тут дробныя душы тое й робяць, каб вынішчыць багацейшую за іхнюю душу і тым ня даюць сабе патрэбы ўзьнімацца да вышэйшага ўзроўню. Нівэліроўка, браце, на адзін капыл забівае нашае нацыянальнае й творчае сумленьне. Таму, не чакаю я нічога вартаснага ад гэтага пакаленьня. Таленты панішчаны, а новыя глумяцца яшчэ да таго, як яны набудуць свой собскі твар.

Алесь слухаў уважліва Мацея і ў кажным слове лавіў падцьверджаньне сваіх уласных думак. Ён усё гэта адчуваў і сам, але калі ён чуў з вуснаў асобы, што мела беспасярэдні дотык да гэтых справаў, ён больш упэўніваўся, што няма чаго асабліва бедаваць з прычыны немагчымасьці вярнуцца да літаратурнага жыцьця. Яму, выгнанцу, зачыненыя ня толькі брамы да літаратуры, але ён навет ня можа на доўга спыніцца ў родным горадзе.

— Так ці іначай, тут няма шчасьця, трэба шукаць яго ў іншым мейсцы, — рабіў выснаў Алесь з усяе гэтае сумнае гісторыі, расказанае такім дарагім цяпер сябрам, надзейным сьведкам ліха, што апанавала сьвятое беларускаму сэрцу места.

Горка было абодвым ад сьведамасьці, што Алесю няма месца ў роднай сталіцы. Заўтра, ужо рана ён мусіць пакідаць родную хату й валачыся ў сьвет шукаць магчымасьці працы. І што яму прынясе наступны дзень — займала голаў Алеся і час па часе азмрачвала радасьць такое шчасьлівае нагоды, як наведаньне яго удумлівым паэтам Мацеем. У сардэчнай бяседзе час праміну з хуткасьцяй быстраногага аленя. Яны і не заўважылі, як гадзіньнік адстукаў дванаццаць. Калі агледзеліся на час, дык было каля першай гадзіны начы. Мацей пачаў зьбірацца дахаты.

— От добра вышла, што жонкі якраз няма дома, паехала на пабыўку дахаты да бацькоў у мястэчка. І нагаварыўся я з табою гэтак, як ужо даўно ні з кім не гаварыў. Гэта запраўды было шчасьцем сустрэць чалавека. У наш век гэта ня часта здараецца. Ну, дык пры першай нагодзе чакаю цябе ў мяне. Я як раскажу жонцы пра наша спатканьне, дык яна трызьніць будзе днём твайго прыезду. Дзякуй, браце, за тое, што ўважна слухаў мяне. Ну, то выходзьма, думаю правядзеш крыху мяне, — сказаў Мацей і зноў паклаў руку на Алесява плячо.

— О, дарагі Мацей, — узрушана адказаў Алесь. — Я бязьмежна ўдзячны табе за гэту высокародную думку наведаць мяне. Ты прыўзьняў мой заняпалы дух. Абодвы Вы, ты і Ворны, сваёю ўвагаю да мяне прабудзілі зноў веру ў чалавека. Калі я ўжо зьняверыўся быў, губляў усялякую надзею на сяброўскую шчырасьць і магчымасьць прыязнага аднаньня з таварышамі мае маладосьці, ты наведаў мяне ў найцяжэйшую часіну майго жыцьця. Цяпер я зноў ачуняў, напоўніўся веры ў добрае сэрца чалавека. Не, калі ёсьць такія людзі, як ты ды Ворны, дык ніколі не загіне й справа нашае бацькаўшчыны. Дзякуй табе ад усяе душы й ад маіх старых бацькоў, якія таксама заадно са мною напоўнены ўдзячнасьці табе за наведаньне іхняга бязладнага сына.

І ён абяруч паціснуў яму ягоную руку. Усьлед і старыя па чарзе ціснулі руку Мацея, заціскаючы няўмольную сьлязу радасьці, што набягала ім на вочы.

IX.

Ужо аж за першую гадзіну ўначы выйшлі Алесь з Мацеем з хаты. Сьвежы вецер ціха веяў з боку Сьвіслачы. Яны падыйшлі да Татарскага маста. Удалячыні маячылі расьцярушаныя ў прасторы нізка над зямлёю аганькі. Зьлева уздоўж ракі берагам дзе-ня-дзе яшчэ з хатаў бліскацелі начныя газьнічкі. Насупраць татарскімі агародамі распасьцерлася ў цемені чорная, як смоль, прастора. Яна маўчала нявымоўную таемнасьцяй. Толькі берагі ракі вылучаліся нявыразістым зарысам пераліўнае, вечна жывучае й гаварлівае плыні. Рака плюхалася аб берагавыя каменьні, адбівала ледзь прыкметныя пас-

З нашай мінуўшчыны

Кракаўскі Унівэрсытэт і перадскарынаўскія Крывічы з навуковымі тытуламі

Дзьве рэчы непраўдзівыя пашыраюцца так нашымі суседзямі Палякамі, як і намі самымі. Палякі ў сваёй літаратуры не перастаюць выхвальвацца «вышшасьцю» сваёй культуры, якая быццам узьняла наш народ у мінуласьці на ўзровень заходняэўрапэйскі, а мы самі часта спрыяем гэтай прапагандзе. Так, напрыклад, нядаўна часапіс «Беларуская Моладзь» № 4 зьмясьціў непраўдзівую зацемку, выхвальваючы Пранціся Скарыну нібы першага нашага родзіча, які атрымаў вучоную ступень доктара ў заходняэўрапэйскіх унівэрсытэтах.

У гэтым артыкуле чытач дэведаецца што іншае: Палякам няма чым хваліцца бо адзіная іхняя навуковая ўстанова — Унівэрсытэт Ягелёнскі — быў створаны Ягайлам для Літвы хоць на польскай зямлі ды перад Ягайлам нічога ня было асаблівага ў Польшчы; а Пранцісь Скарына ня быў першым нашым родзічам з высокай асьветай і ня першым, хто спрычыніўся да культурнага росту нашага народу.

КРАКАЎСКІ УНІВЭРСЫТЭТ

Кракаўскі Унівэрсытэт першапачаткова быў заснованы ў 1364 г. пры Казіміры (Вялікім) з дазволу Папы Урбана V. Меў ён толькі тры аддзелы: 1) філязофічны, 2) кананічнага права і 3) лекарскі. Хоць галоўным імкненьнем Казіміра пры засноўваньні Унівэрсытэту было выхаваць свае духоўныя кадры так патрэбныя дзеля ўмацаваньня хрысьціянства ў Польшчы, то аднак Папа ня даў дазволу на адкрыцьцё багаслоўскага (тэалягічнага) аддзелу. Такім чынам Польшча надалей была місыйнай прасторай для дзейнасьці чэскіх, нямецкіх і італьянскіх місіянэраў, пераважна законьнікаў, а хацеўшы мець сваіх духоўнікаў, трэба было іх пасылаць на навукі ў Прагу (чэскую), або ў Балёнію, Падву ці Парыж.

Ня трэба думаць, што Кракаўскі Унівэрсытэт Казіміра (Вялікага) быў польскай установай цяперашняга тыпу. Гэта была вышэйшая школа з лацінскай выкладовай мовай, нямецкімі або чэскімі прафэсарамі ды рознай моладзяй, пераважна нямецкай, паколькі польскія гарады заселяны былі нямецкімі рамесьнікамі, купцамі й каляністамі.

Нямаючы дастатковага матарыяльнага забясьпечаньня, даплыву прафэсарскіх сілаў ды тэалягічнага факультэту, Кракаўскі Унівэрсытэт па некалькі гадох сваёй працы зусім заняпаў і фактычна не існаваў перад Ягайлай.

І вось у 1386 г. прыехаў у Кракаў Ягайла з сваёй літоўскай (беларускай) сьвітай. Прыехаў «барбар» зь літоўскіх пушчаў, зь непраходнай дзічы, як яго й наш народ прадстаўляюць польскія «вучоныя», і... пачаў тварыць асновы заходняэўрапэйскай культуры.

ЛІТОЎСКАЯ КАЛЕГІЯ Ў ПРАЗЕ

У самым Кракаве Ягайла не знайшоў нічога, што магло быць выкарыстана для стварэньня кадраў літоўскай інтэлігенцыі так духоўнай, як і сьвецкай, неабходнай для дзяржаўнай і царкоўнай справы. Дык хутка пасьля шлюбных каранацыйных урачыстасьцяў разам з Ядвігай — Вугоркай, якая мела свой штаб вугорскіх сьветлых людзей, пачаў рабіць стараньні ў двух кірунках: а) перад Папай аб адкрыцьці Кракаўскага Унівэрсытэту для патрэбаў Літвы й Русі (Вялікага Княства Літоўскага) з тэалягічным аддзелам, і б) перад чэскім і нямецкім каралём Вацлавам аб адкрыцьці ў Празе (чэскай) Літоўскай Калегіі дзеля падрыхтоўкі адукаваных людзей для Вялікага Княства ды Ягайлавай палітыкі.

Пры гэтай нагодзе зацемім, што так званы «хрост Літвы», які нібы быў праведзены польскім духавенствам, прадстаўляецца зусім інакш у сьвятле гістарычных дакумэнтаў. Перш за ўсё — гэта ня быў хрост у значэньні вымогаў хрысьціянскага абраду, але сымбалічнае масавае пакрапленьне сабраных сямтам людзей так праваслаўных як і нехрысьціянаў, як гэта апісвае Длугаш. Пасьля Крыжакі выкарысталі гэта ды абвінавацілі Ягайлу й вышэйшых польскіх герархаў перад Папай ды перад Саборам у Канстанцыі, што так званы «хрост Літвы» быў пасьмешышчам хрысьціянскага хрышчэньня. Гэта была праўда, і на сваю абарону заатакованая старана магла толькі адбівацца, называючы крыжацкія зьверствы ў іх «місыйнай» акцыі. Справа ўпіралася ў недахоп місіянэраў, якія-б ведалі крывіцкую мову дзеля катэхізацыі й навучаньня насельніцтва. У часе першага «хрышчэньня» Палякі ня мелі адпаведных людзей, ведаючых нашую мову, дык ніякага не маглі мець уплыву на замацаваньне каталіцтва. Прыходзілі місіянэры іншыя: Чэхі, Немцы, Бэльгійцы, Італьянцы і іншыя з розных манастыроў, дзе былі царкоўна-славянскія групы, як францішканы, бэрнардыны, бэнэдыктынцы, картузы і інш., якія ведалі дзяржаўную мову Вялікага Княства Літоўскага. Назавем тут прыкладова слаўнага прафэсара Праскага Унівэрсытэту Яна Героніма з Прагі, валодаючага многімі мовамі, які каля 1310 г. быў запрошаны на Літву дзеля місійнай працы ў бацькаўшчыне Вітаўта, у Троцкім княстве, але пасьля двух гадоў ня мог справіцца з непрыхільнымі адносінамі насельніцтва ды быў Вітаўтам высланы на двор Ягайлы ў Кракаў, дзе стаўся спавядальнікам і дараднікам Ягайлы (Піус II, Дэ Эўропа, XXVI). Як бачым, так выдатны прафэсар, высока сьвятаблівы й зроўнаважаны ня мог справіцца з місійнымі заданьнямі, а што гаварыць аб тых, якія ня ведалі мясцовай мовы? Гэтак сама й на першага Віленскага Япіскапа быў назначаны францішканін Андрэй, які раней быў місіянэрам у Малдаўі ды япіскапам у Сэрэце (1370-1387). А таму, што ў Малдаўі у той час пануючай мовай была мова Вял. Княства Літоўскага, дык нававызначаны япіскап быў адразу падрыхтаваны на сваё становішча.

І вось правільнае разумленьне Ягайлы й Вітаўта, што рост каталіцтва ў Вялікім Княстве можа наступіць пад умовай якнайхутчэйшага здабытку сваіх собскіх місіянэраў і духоўнікаў, які-б стаялі на старожы й дзяржаўных літоўскіх інтарэсаў, — рухала абедзьвія адукацыйныя справы наперад.

Перш удалося адкрыць у Празе (чэскай) Літоўскую Калегію. У гэтым вельмі прычынілася каралева Ядвіга. Яна мела сваіх пратэктараў у Праскім Унівэрсытэце, як Яна Шчэнку й рэктара Гайдэльбэрскага Унівэрсытэту, Мацея, якія між іншым прыбылі таксама ў Кракаў ды арганізавалі Унівэрсытэт. Стараньні закончыліся ў 1397 г. калі быў куплены адумысны дом на Літоўскую Калегію, зробленыя фундацыйныя забясьпечаньні, а кароль чэскі Вацлаў 20 ліп. таго-ж году выставіў адпаведную грамату. У грамаце між іншым гаварылася:

> «Спадарыня Ядвіга, каралева Польшчы... у сваёй просьбе зьмяшчае, што (Калегія) прызначана для распаўсюджаньня сьвятой каталіцкай веры ў сваіх землях і ўладаньнях а таксама й ў суседніх пры дапамозе НАДЗЕЙНЫХ АСОБАЎ ПАХОДЗЯЧЫХ ЗЬ ЛІТВЫ або зь іншых месцаў (certas personas a partibus Lytwaniae vel alibi oriundos), і што яна мае быць дапасована ды ўпраўнена да студыяў унівэрсытэту нашага Праскага... што й пастанаўляем...» (Др. Ян Фіялэк, Uchrześcijanienie Litwy 122).

Як бачым, Літоўская Калегія ў Празе мела за сваё заданьне вытварыць кадры крывіцкай інтэлігенцыі ня толькі для самай Літвы, але й для Польшчы й суседніх земляў, што стаіць у цеснай лучнасьці зь вялікай палітыкай Ягайлы й Ягайлавічаў падпарадкаваць усю сярэдню Эўропу літоўскай дамінацыі. Ясная рэч, для рэалізацыі гэтай палітыкі патрэбныя былі вялікія кадры сваіх, надзейных, гэта значыць літоўскага паходжаньня людзей. Пры дапамозе Палякаў ці іншага няпэўнага элемэнту Ягайла ня думаў сягаць у Вугоршчыну, Чэхію, Сілезію, Саксонію і ў іншыя землі. Як пабачым далей, ён першымі абсальвэнтамі Крывічамі зараз абсаджваў якраз ключавыя польскія духоўныя пасады, каб мець у сваіх руках каталіцкі касьцёл у Польшчы. Пад «іншымі» кандыдатамі для гэтай акцыі Ядвіга й Ягайла не разумелі Палякаў, але «рускіх», гэта значыць выхадцаў з рускіх зямель, якія належалі да Вялікага Княства Літоўскага, што дабітна вынікае з многіх далейшых дакумантаў.

Крыху пазьней (10. ліст. 1397) выставіла й каралева Ядвіга фундацыйную грамату для Літоўскай Калегіі ў Празе, у якой таксама падкрэсьлівае мэту Калегіі: стварыць літоўскія навуковыя кадры дзеля патрэбаў Літвы й суседніх краінаў.

Так паўстала Літоўская Калегія ў Празе (чэскай), якая праіснавала некалькі стагодзьдзяў.

УНІВЭРСЫТЭТ ЯГАЙЛЫ

У тым-жа самым 1397 г. (11 студ.) Папа Баніфацы IX прыхільна аднёсься да просьбы Ягайлы й выдаў бульлю з дазволам на адкрыцьцё у Кракаве Унівэрсытэту з тэалягічным аддзелам. Поўная арганізацыя ўнівэрсытэту зацягнулася. Трэба было запрасіць загранічных прафэсараў, зарганізаваць бібліятэкі, забясьпечыць матар'яльна так прафэсараў, як і навучальню. Такім чынам адкрыцьцё унівэрсытэту наступіла ўжо пасьля сьмерці Ядвігі 26 ліп. 1400 г., калі Ягайла выдаў фундацыйную грамату.

Ізноў мэта Ягайлавага Унівэрсытэту тая самая, што й Літоўскай Калегіі ў Празе (чэскай): стварыць літоўскія кадры так духоўныя як і сьвецкія: «каб тых суродзічаў і подданых нашых земляў Літоўскіх... перарабіць на сьветлых сыноў» — чытаем у грамаце (Код. Ун. Крак. I, 25). **(Заканчэньне ў наступным н-ры)**

В. Пануцэвіч

Чарговыя сымптомы ...

(Працяг з 2. бач.)

Выглядае, што прычынай пераарыентацыі служыць і канфлікт, што меў месца на пленуме ЦК КПСС за тыдзень перад канфэрэнцыяй на найвышэйшай узроўні між прыхільнікамі розных гледзішчаў у гэтым пытаньні.

У гэтым канфлікце поўнай перамогі (як гэта было, прыкладам, на чэрвэньскім пленуме 1957 году) ніводнаму кірунку ў ЦК дасягнуць не ўдалося. Пленум закончыўся, як гэта можна дапушчаць, прыняцьцем кампрамісовае разьвязкі ў трактаваньні канцэпцыі мірнага сужыцьця ды вызначэньнем „modus vivendi“ для ўсяго камуністычнага лягеру ў цэлым.

У звальненьнях і назначэньнях у савецкім кіраўніцтве можна вызначыць дзьве наступныя лініі: папершае — тэндэнцыю высунуць на ключавыя пазыцыі маладых палітыкаў дырэктарска-гаспадарчага профілю. Да іх трэба аднесьці: назначэньне Казлова ў сакратарыят ЦК, перавод Касыгіна й Палянскага ў склад сяброў прэзыдыюму ЦК, назначэньне Касыгіна 1-ым заступнікам старшыні Савету Міністраў СССР ды, урэшце, назначэньне малаведамага ў партыі Новікава на адказную пасаду старшыні Дзяржплану СССР.

Можна дапушчаць, што гэтая група, якая ня мае пакуль што выразнага палітычнага аблічча, у сутыку артадаксальнага й прагматычнага гледзішча на лінію савецкай вонкавай палітыкі, адыграла прымірную ролю ды й дапамагла кампраміснаму выніку чарговаму канфлікту ў савецкім кіраўніцтве.

Падругое: вывад із складу сакратар'яту ЦК КПСС, які практычна ажыцьцяўляе кіраўніцтва ўсімі галінамі нутраной і вонкавай палітыкі, сакратароў-функцыянэраў старога, заслужанага тыпу (Арыстава — «для сканцэнтраваньня сілаў на працы бюро ЦК для РСФСР», Ігнатава — з назначэньнем на пасаду аднаго з заступнікаў старшыні Савету Міністраў СССР, Брэжнева — з назначэньнем на рэпрэзэнтатыўную пасаду старшыні Прэзыдыюму Вярхоўнага Савету СССР, і у «пратэкцыі» Фурцавай з назначэньнем яе на пасаду міністра культуры СССР), і назначэньне сакратаром ЦК, які кіруе беспасярэдня партыйнымі ворганамі й разьмяшчэньнем кадраў (пасада, якую раней займаў Кірычэнка) Казлова, зьяўляецца ў значнай ступені абмежаваньнем уплываў Хрушчова, выкліканым, магчыма, неабходнасьцяй узмацненьня супраціву ягоным спробам заваёвы абсалютнага адзінаўладзтва ў савецкай кіраўнічай верхавіне.

Трэба адзначыць таксама характар працэдуры зьняцьця Варашылава й «выбраньне» на пасаду «прэзыдэнта» дзяржавы Брэжнева .Гэта афіцыяльна самая важная зьмена, што адбылася на трэйці дзень паседжаньня сэсіі, была, відавочна наважная на нарадзе пленуму ЦК за тры дні да гэтага, аднак дэкаратыўна афармлена на сэсіі Вярхоўнага Савету.

У паўсталых абставінах робяцца зразумелымі й апошнія паклоны кіруючай верхавіны перад жыхарствам ды абвешчаньне самых розных мерапрыемстваў, накіраваных на задаваленьне ўсіх патрэбаў савецкіх грамадзян. Гэта лінія выклікана неабходнасьцяй пры праводжаньні палітыкі «на вастрыі нажа» шукаць хоць якую-небудзь апору ў народных масах.

Зразумела, гэты вынік апошняга канфлікту ў Крамлі зьяўляецца толькі перамір'ем. Далейшае разьвіцьцё савецкае вонкавае палітыкі будзе залежыць ад самых розных нутраных і вонкавых палітычных абставінаў.

Хаця ў лістох Хрушчова Айзэнгаўэру, Макмілану й дэ Голю, высланых пасьля сэсіі, наглядалася як быццам-бы пэўнае зьмягчэньне вызначанай на пленуме ЦК і сэсіі Вярхоўнага Савету СССР савецкай вонкава-палітычнай пазыцыі, 11-га траўня ў сваім выступленьні на прэсканфэрэнцыі Хрушчоў зноў даходзіць да скрайнасьцяў у сваіх пагрозах ЗША:

> «Калі Задзіночаныя Штаты яшчэ ня пробвалі вайны на сваёй тэрыторыі, яны яшчэ не перажылі ні аднаго павотранага нападу, і калі яны ўсё яшчэ жадаюць выклікаць вайну, мы будзем змушаныя даць залп ракетаў, якія ў першыя-ж мінуты вайны ўзарвуцца на тэрыторыі праціўніка» (Радыё Масква, 12. 5. 1960).

Нельга забывацца й таго, што гістарычны працэс росту тэндэнцыяў да духовага разьняволеньня й актывізацыі руху супраціву аўтарытарным дзяржаўным рэжымам, ачольваныя студэнцкай моладзяй (апошнія падзеі ў Паўдзённай Карэі й Турцыі) ня могуць не адбівацца на нутраным паложаньні і ў Савецкім Саюзе. Гэтыя падзеі, бяз сумлеву, уплываюць і будуць уплываць на настрой і дзеяньні савецкага студэнцтва й моладзі. І магчыма, што пераарыентацыя на больш войстры курс у савецкай вонкавай палітыцы й штучнае канструаваньне «вонкавай загрозы» прадстаўляецца савецкаму кіраўніцтву адзіным сярдкам стварэньня салідарнасьці між урадам і народам ды перасячэньня тэндэнцыяў да дэмакратызацыі ладу **ў асяродзьдзі** савецкае моладзі.

З «Аналізу бягучых падзеяў у СССР»
Інстытуту Вывучэньня СССР

мы пачатковага месячнага бляску, журчэла на адмелях і несла уніз свае павольныя воды гэтак, як колісь і ў часы Алесявага дзяцінства.

Калі Алесь канчальна разьвітаўся з Мацеем і постаць апошняга растаяла ў мораку дальняе вуліцы, Алесь яшчэ доўга стаяў на татарскім месьце і бяздумна прыслухоўваўся да начное плыні. Па нейкім часе пакручастыя берагі пачалі ясьнець і вылучацца з прадранішняе нявыразнасьці. Алесь пільна углядаўся ў гэтак блізкія да яго, а разам і гэтак далёкія берагі ракі.

— Так, я да вас імкнуўся ўсёю душою, жыў з вамі наводдалі, ў чужыне, трызьніў вамі дарогаю. Хацеў прысьці да вас, як да гаючае крыніцы, — казаў сам сабе нячутна Алесь. — Калі я нічога ня меў пры сабе, а вакол былі адны чужынцы, я тады песьціў адну думку, мілаваў яе, як роднае дзіцятка. І гэта была надзея на зварот да вас, родныя берагі. І вось я тут каля вас зноў. Але ня суджана мне затрымацца каля вас доўга. Злы лёс гоніць мяне зноў у чужыну. І хоць вы падаравалі мне сяньня шмат уцехі, далі нагоду пазнаць марнасьць сяброўства, пабудаванага ў хвіліны ўзаемнага шчасьця, але й давялі высокія вартасьці запраўднага сяброўства, выпрабаванага ў жыцьцёвых горасьцях. Страта сябра маладосьці Спалахоўскага ўдвая або ўтрая акупілася прыдбаньнем тых, на каго й не ўкладаў надзеяў. Гэтак доля паслала мне вартаснае дазнаньне. І яно вартае было ўсіх дасюлешніх выпрабаваньняў лёсу.

Вы не падвялі мяне, родныя берагі. Таму я зноў веру ў вас, у вашу адвечную здольнасьць прыўзьняць з паняверкі роднага сына. Дзякуй вам за гэта вялікае для чалавека шчасьце пазнаньня праўды. А я яшчэ вярнуся да вас, я моцна веру ў гэта. Таму я пэўны, наша спатканьне адбудзецца хутка, і яно будзе яшчэ больш радасным і абнадзейваючым. Дабранач, да сустрэчы, сястрыца-рака і вы, родныя прасторы. Дабранач, горад пакутаў і нябачаных радасьцяў. Я яшчэ прыду да вас. Прыду! Чакайце!

Упэўненым у сабе й сваіх намерах, як чалавек, які знайшоў сваё крэда, й цьвёрда ведае, што рабіць. Алесь зрушыў з маста. Маўчалі далі. Смугою раньняга туману пакрываліся нізкія берагі. І толькі струменьчатыя цёкі Сьвіслачы нібыта адказвалі на словы разьвітаньня гаварлівымі вірнымі напевамі. У цішыні агорнутага сном наваколья яны вылучаліся цененькімі няспыннымі шэптамі й пералівалі журботнае, самотлівае песьні. Яна скрозь аж да дому стаяла ў Алесявым вушшу непераадольным доказам ягонае рашучае наважнасьці да чыну, якога чакаюць прасторы за даляглядам родных берагоў. Над горадам гасьлі начныя ліхтары... На ўсходзе чырвоныя пасмы давалі мейсца магутнаму дзённаму валадару. Ніз неба паступова займаўся вялікім чырвоным колам. Раніца адчыняла ў Алесявым жыцьці новую балонку. Што яна скажа яму — нямаведама. І ён рашуча пайшоў на спатканьне з таямніцамі, якія няхутка наканоўваў яму лёс. Зманліва сьмяялася раніца й абуджаныя ёю палі. З кажным крокам ясьнела даль і расьсявалася смуга даляглядаў. Расчыненыя шырака Алесявы вочы глядзелі наперад, нібыта стараючыся распазнаць сваё заўтра. А ў сіняве адзінока зьвінела сумотная песьня вандроўніка-жаўранка.

Верасень, 1956, Канэтыкат

Уладзімер Глыбінны

24-ры гадзіны Боба Браўнэла

Боб Браўнэл доўга хаваўся ад паліцыі. Да апошняга часу яму ўдавалася высьлізнуць з самых неспадзяваных пастак. Спрыт і маладая адвага заўсёды дапамагалі яму выйсьці ўцалелым з абы якое аблогі. А дзевятай гадзіне ўвечары яго апазнаў паліцэйскі ў сабвэі. Але не пасьпеў той ухапіцца за ручку рэвальвэра, як Боб увагнаў яму простым прыцэлам кулю ў галаў. Пад скрыгат сьцятых зубоў, зваленага куляю, Браўнэл без асаблівае цяжкасьці нырнуў у сумятлівы натоўп і неўзабаве апынуўся на вуліцы. Ён кінуўся ў левы завулак. Надыйшоўшы нечакана з дапамогаю паліцыянт стрэліў, калі Боб быў ужо за рогам. Неспадзяваны выстрал надаў яму новага імпэту, і ў момант ён ужо быў за межамі дасягальнасьці паліцэўскага вока.

Праз дзьве гадзіны паліцыянт, які абыходзіў кінатэатр, зьвярнуў увагу на асобу, што ў часе дэманстраваньня каўбойскага фільму пад стрэлы бандыцкіх самапалаў салодка драмала, разваліўшыся ў крэсьле як дома. Ён і не заўважыў-бы яго, каб ня гучны настырлівы храп, што абрыдліва дамешваўся да гукаў экраннае музыкі. Але як толькі першы цененькі праменьчык паліцэйскага ліхтарыка прабег па твару, той у вокамгненьне ўсхапіўся й кінуўся бегчы. Праз вакно ён выскачыў на панадворак, па рыне падняўся на дах двухпавярховага суседняга дому, а адтуль па пажарных сходах высокае каменіцы кінуўся бегчы наверх. Тут яго дагнала пасланая зьнізу куля. Ён не адразу адчуў яе. Пакідаючы за сабою чырвоны сьлед, кінуўся ў даўгі праход карыдору. І толькі тут убачыў на руцэ сьляды чырвонае ліпкасьці. Вока на адзін міг спынілася на акрываўленай калашыне нагавіцаў, і тады-ж ён раптам адчуў і рэзкі боль, што пранізьліва працяў правую нагу вышэй калена. Кальнула няпрыемная сьведамасьць, што ён ранены ў сьцягно. І раптам ад болю ён захістаўся.

«Але-ж я мог бегчы, значыць — косьці цэлыя, а па клубох гора невялікае — абы ня дацца праклятым фараонам!» — наважана запрацавала ягоная думка.

Кіруючыся далей, ён вобмацкам намацаў асабліва балючае мейсца сьцягна, прыцісьнуў пальцамі, каб запыніць кроў, і падаўся праз іншы панадворак да вялізавнага гмаху каменнае будыніны. Спрактыкаваным рухам ён апынуўся каля вокан другога паверху шматкватэрнага дому. Яшчэ за хвіліну ён ужо сядзеў на канапе ў гасьцінай гасподы містэра Робэрта Уайта. Трымаючы напагатове рэвальвэр, ён змусіў трыццацігадовага здаравеннага, атлетычнага складу, чалавека быць паслухмяным. Той сядзеў перад Бобам на крэсьле і дзёўбаў носам — позьні час хіліў яго да сну. Каля чалавека сядзела знэрваваная й напужаная жонка Сузан. Той было ўжо ні да сну. Турбота за дзяцей не давала ёй змогі хоць на часінку зачыніць павекі.

(Далей будзе)

Зь беларускага жыцьця

У Чыкаго

У нядзелю 1-га траўня сёлета пасьля Службы Божае адбыўся чарговы сход Згуртаваньня Беларусаў у Штаце Ілінойс.

Сход адбыўся ў царкоўнай залі пры вуліцы 3107 В. Фулертон.

На парадку дня сходу быў рэфэрат сп. Ч. Будзькі на тэму «Нацыянальная палітыка перад і пасьля паўстаньня 1863—64 гг.», справаздача зь дзейнасьці арганізацыі за мінулы пэрыяд ды вольныя прапановы.

Рэфэрат сп. Ч. Будзькі, нягледзячы на тое, што паважаны рэфэрэнт часта рэзка пераскокваў ад аднае падзеі да другое, крыху аддаленых, быў вельмі цікавым й вельмі важным дапамаговым матар'ялам для нашых прышлых гісторыкаў. Правільнасьць сваіх тэзаў рэфэрэнт часта падмацоўваў выказваньнямі ўдзельнікаў тых падзеяў. Відаць, што рэфэрэнт многа чытаў твораў удзельнікаў і навочных сьветкаў тых падзеяў. На вялікі жаль многіх слухачоў, рэфэрэнту давялося скарачаць свой рэфэрат дзеля таго, што яшчэ мелі адбыцца нарады Згуртаваньня Беларусаў. Пажадана й вельмі будзе карысна, калі паважаны рэфэрэнт гэты свой рэфэрат выдасьць асобнаю брашураю, або прынамся апублікуе ў беларускай прэсе, як таксама пажадана было-б, каб Згуртаваньне Беларусаў Ілінойс запрасіла сп. Ч. Будзьку давесьці да канца свой рэфэрат на наступнай сходцы сяброў.

Справаздача зь дзейнасьці арганізацыі абняла толькі справаздачу грашовую з ладжанай Акадэміі на 25-га Сакавіка. Ураду Згуртаваньня быў выказаны давер з падзякаю.

У вапошняй частцы парадку дня, на прапанову праф. М. Куліковіча, было пастаноўлена зарганізаваць гурток для пастановак сцэнічных твораў, а таксама часьцей ладзіць парахвіяльныя зборкі.

Усе іншыя справы было пастаноўлена разгледзець на наступным сходзе, які мае адбыцца ў першую нядзелю месяца чэрвеня.

Перад заканчэньнем сходу а. Уладзімер паведаміў прысутных, што ў наступную нядзелю пасьля Божае Службы будзе супольная гарбата ў царкоўнай залі, на якую запрашае ўсіх Беларусаў.

30-га красавіка Згуртаваньне Беларускае Моладзі ў штаце Ілінойс зладзіла а 6-й гадзіне папаўдні радыяперадачу. У гэтай перадачы выступаў з прамоваю сп. Жызьнеўскі, а Юрка Чарнэцкі прадэклямаваў верш Янкі Купалы «Над Нёманам»; акрамя гэтага былі адыграныя беларускія песьні зь плітак.

Радыяперадачы Згуртаваньня Беларускае Моладзі будуць адбывацца кажную трэйцюю суботу пры радыяперадачах Украінца сп. Сімбірскага, каля 7-й гадзіны вечару.

Беларус з Чыкаго

І ўсё-ж пастарому

Пачнем ад цытаты: «У сучасных умовах, калі працаўнікі сацыялізму ўзмацняюць прапаганду капіталістычнага спосабу жыцьця, рэакцыйнай ідэалёгіі капіталізму, набывае асаблівае значэньне выхаваньне савецкіх людзей ў духу патрыятызму, глыбокага разуменьня вялізарных перавагаў сацыялістычнага ладу й камуністычнай ідэялёгіі».

Гэтую цытату мы ўзялі з перадавога артыкулу лютаўскага нумару часапісу «Вопросы філософіі». Як бачым, «глыбокае разуменьне перавагаў сацыялістычнага ладу й камуністычнай ідэялёгіі» акрэсьліваецца, як «асноўная адзнака» патрыятызму.

Але тут узьнікае пытаньне: а як-жа быць тады з тымі (а такіх у Савецкім Саюзе калі не бальшыня, дык добрая палавіна), якія любяць сваю бацькаўшчыну, цешацца ейнымі ўдачамі, хвараюць з прычыны ейных няўдачаў, але якія ня толькі «глыбока», але навет павярхова ня могуць зразумець вялізарных перавагаў сацыялістычнага ладу й камуністычнай ідэялёгіі»?

Што рабіць зь імі? Бо-ж яны — у вачох камуністычнага кіраўніцтва — зьяўляюцца ўжо не патрыётамі, а чымсьці сярэднім — паміж «ворагамі народу» ў сталінскай інтэрпрэтацыі, і людзьмі, якія трапілі пад уплыў «рэакцыйнай ідэялёгіі капіталістычнага сьвету» ў інтэрпрэтацыі ідэялёгаў эпохі Хрушчова?

Што зь імі рабіць? Філязофы з рэдакцыі часапісу «Вопросы філософіі» на гэтае пытаньне, праўда, не адказваюць. Але яны акрэсьліваюць правільны — так ім здаецца — шлях, якім трэба ісьці, каб навучыць і «адсталых» разумець гэтыя «вялізарныя перавагі». Яны гавораць: «У сучасных умовах... набывае асабліва важнае значэньне выхаваньне савецкіх людзей...» Але далей: гэта-ж нічога новага. Партыя ўсе ўжо 43-ці год «выхоўвае», увесь час убіваючы ў галовы тэзіс аб «вялізарнай перавазе сацыялістычнага ладу й камуністычнай ідэялёгіі».

Праводзячы гэтае выхаваньне, партыя ўжывала ўсемагчымыя мэтады. Яна пацкоўвала адну частку насельніцтва на другую, яна фактычна зьліквідавала цэлыя грамадзкія групы. Яна тварыла цэлыя «унівэрсытэты выхаваньня» ў аддаленых месцах — у выглядзе канцэнтрацыйных лягероў. Яна экспэрымэнтавала ўва «усесаюзных лубянках» і палітычных ізалятарах. Яна рабіла ўсё магчымае й навет немагчымае — і ўсе дзеля таго, каб прышчапіць савецкаму чалавеку «глыбокае разуменьне вялізарных перавагаў сацыялістычнага ладу й камуністычнай ідэялёгіі».

І выглядае, што амаль 43 гады змарнаваныя. Людзі, як гэта паказвае само жыцьцё, за гэты час выпрацавалі ў сабе імунітэт і адмаўляюцца разумець накіданьня ім камуністычнай прапагандай «вялізарныя перавагі»...

Сяньня партыя пастанавіла зьмяніць мэтодыку выкладаньня й выхаваньня. Калі яшчэ нядаўна яна імкнулася выхоўваць народ у камуністычным духу страхам, дык цяпер яна разглядае грамадства, як зборышча людзей, што дрэнна думаюць. Вынікае, што іх трэба аддаць у камуністычны дзіцячы садок і даць ім як найбольш партыйна падкаваных выхавацеляў. І кажны такі «выхавацель» з аддзелу прапаганды й агітацыі забавязаны весьці такіх «някемлівых» па дарогах жыцьця, і на кажным кроку тлумачыць ім, што «прагрэсыўнае», а што «рэакцыйнае», які ўчынак камуністычны, а які капіталістычны.

Але ў тым і справа, што за 43 гады «заваёваў Кастрычніка» людзі даказалі, што яны ня проста жывыя істоты, а запраўднае людзкое грамадства. Гэтае грамадзтва не паддалося сталінскім мэтадам выхаваньня. Не паддасца яно й хрушчоўскім — хоць-бы таму, што людзі не някемлівыя, якімі яны здаюцца партыйнаму кіраўніцтву, а цалкам дарослыя, і да гэтага — вельмі разьвітыя людзі. Яны самі разьбіраюцца лепш за ўсіх прапагандыстых-выхавацеляў, дзе й што рэакцыйнае, а што й дзе прагрэсыўнае. Самі яны разьбіраюцца і ў тым, ці зьяўляецца «вялізарнай перавагай сацыялістычны лад і камуністычная ідэялёгія» ў параўнаньні з дэмакратычным ладам і з ідэялёгіяй запраўднай людзкой свабоды.

Увага! Увага!

У Выдавецтве «Бацькаўшчына» выйшаў з друку і ўжо прадаецца поўны збор літаратурных твораў вялікага клясыка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча

з уводнымі артыкуламі праф. Ант. Адамовіча й д-ра Ст. Станкевіча, з двума партрэтамі аўтара, у прыгожай трохкалёрнай вокладцы мастака Наўмовіча. Кніга мае 294 бачыны друку й каштуе: на лепшай паперы і ў цьвёрдай палатнянай вокладцы 4 амэрыканскія даляры для ЗША і Канады, у папяровай вокладцы й звычайнай паперы — 3 даляры; для краінаў Эўропы, Паўдзённай Амэрыкі й Аўстраліі раўнавартасьць 3 і 2 амэр. даляраў.

«Вянок» Максіма Багдановіча гэта, пасьля «Спадчыны» Янкі Купалы, найбольш рэпрэзэнтацыйнае беларускае кніжнае выданьне на Захадзе, якое павінна быць прыдбанае кажным Беларусам і пашыранае сярод нашых прыяцеляў у вольным сьвеце.

Купляць і выпісваць можна беспасярэдна з Выдавецтва ў Мюнхэне, а таксама з Прадстаўніцтваў «Бацькаўшчыны» ў іншых краінах паза Нямеччынай.

Замест фэльетону

Хрушчоўскія мэтафары

Хрушчоў мае багатую біяграфію, якая папаўняецца штораз новымі дэталямі ў меру таго, як павышаецца ягонае становішча і ўмацоўваецца ўлада. Напрыклад, нядаўна мы даведаліся, што ён ледзь не галоўны пераможца пад Сталінградам. Усе крыху зьдзівіліся, бо да гэтага часу адны гаварылі, што пад Сталінградам перамог Сталін, а іншыя — што Жукаў. Пра Хрушчова не гаварылася. Але пасьля таго, як Сталіна замарынавалі ў Маўзалеі, а Жукава няведама дзе, — апаражнілася месца героя-пераможцы, на якое можна было пасадзіць толькі першага сакратара ЦК КПСС.

Да гэтага часу, напрыклад, у хрушчоўскіх біяграфіях ня прыгадвалася, што ён, апрача шмат якіх іншых талентаў мае й паэтычныя. Аднак у сваіх шматлікіх выступленьнях Хрушчоў выяўляе схільнасьць і да самых паэтычных мэтафараў. Напрыклад, на сьнежанскім пленуме ЦК КПСС Хрушчоў параўноўваў працу жывёлавода Яраслава Чыжа з «палётам арла».

Як бачым, з палітыкі Хрушчоў пераскочыў у паэзію...

Праўда, праца сьвінара-ганаровая й годная пашаны, як і кажная іншая, усё-ж з палётам арла яна нічога ня мае супольнага. Адкарміць 4 тысячы сьвіньней у год — праца катаржная й далёка не арліная. Пашто-ж тады была патрэбная Хрушчову крылатая мэтафара?

Адказ на гэтае пытаньне мы знойдзем у 67-м нумары «Звязды», у перадавым артыкуле «Тысячнікі і пяцітысячнікі». Крылатая мэтафара спатрэбілася Хрушчову дзеля таго, каб акрыліць і заахвоціць усіх жывёлаводаў ісьці за прыкладам Чыжа — адкармліваць і здаваць дзяржаве ня менш за 1000 сьвіньней у год. З гэтага й паўсталі назовы «тысячнікі» й «пяцітысячнікі»; гэта даяркі, якія забавязваюцца надаіць па пяць тысяч кілаграмаў малака ад кажнай каровы. Абодва гэтыя словы савецкая прапаганда назвала «крылатымі».

Хрушчоў сказаў — спрэчак быць ня можа. Дык і савецкая прапаганда зашумела: «Раўняйцеся на Яраслава Чыжа!» «Бярэце прыклад з Чыжа!» «Лятайце па арлінаму, як Чыж!» і гэтак далей.

Прыгаданы артыкул у 67-м нумары «Зьвязды» пералічвае беларускіх сьвінарак і даярак, якіх удалося прымусіць або намовіць узяць высокія забавязаньні й стаць у шэрагі «тысячніц» і «пяцітысячніц». Аднак, зь пераліку мы бачым, што вельмі-ж няшмат ахвотнікаў да «арліных палётаў» знайшла прапаганда ў Беларусі.

Усё гэта рэчы ня новыя. Была стаханаўшчына, была мамеўшчына, была гаганаўшчына, дык чаму-б не магла нарадзіцца «чыжаўшчына»? Аднак, усе гэтыя «крылатыя слоўцы» і «арліныя палёты», выдумоўваныя савецкай прапагандай, не захапляюць падсавецкага грамадзтва.

І вось ня здолела «чыжаўшчына» акрыліцца, як выявілася ліпавасьць гэтай канцэпцыі. У шэрагі тысячніц першая стала сьвінарка саўгасу імя Дзяржынскага Капыльскага раёну — Ганна Нікульская. Аднак, каб зраўняцца з Яраславам Чыжам, патрэбная дробная дэталь: мэханізацыя фэрмы. Фэрма, на якой працуе Чыж, поўнасьцяй змэханізаваная, а Ганна Нікульская мусіць працаваць уручную. Розьніца істотная. Напісала бедная Нікульская ў Менск да дырэктара інстытуту мэханізацыі табарыша Мацапуры, каб ён памог ей выканаць забавязаньні, гэта значыць каб змэханізаваў фэрму ў саўгасе. Аднак, Мацапура адмовіўся.

— Адказ нас расчараваў, — скардзіцца Нікульская і па 18 гадзін у дзень мусіць увіхацца на фэрме, каб выканаць узятыя забавязаньні.

Лёгка Хрушчову гаварыць аб «арліных палётах», але Нікульскай аб іх думаць няма часу, бо сьвіньні квічаць галодныя, а з другога боку агітатары крычаць: «узялася, дык выконвай!»

пс

Падзяка

Старшыня Галоўнае Ўправы Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня

гэтай дарогаю выражае падзяку Старшыням аддзелаў БАЗА і ўсім тым, што спрычыніліся да ўрачыстага адзначаньня сорак другіх угодкаў абвешчаньня незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі ў наступных гарадох Задзіночаных Штатаў Амэрыкі: Клівлендзе, Дэтройце, Нью Брансвіку й Лёс Анджэлес.

За сёлетняе імпазантнае сьвяткаваньне ў Нью Ёрку складаю падзяку наступным асобам: сп-ні Натальлі Кушэль, сп-чні Галіне Орса, сп. сп. Уладзімеру Русаку, Антону Шукелайцю, Франьцішку Бартулю, Сяргею Гутырчыку, а за мастацкае афармленьне — праф. Эльзе Зубковіч, сп-ні Клаве Ярашэвіч і сп-ні Эльзе Маркоўскай ды ўсім іншым, што таксама ў значнай меры спрычыніліся да належнага зарганізаваньня Акадэміі.

Зарганізаваньне Акадэміі з боку матар'яльнага трэба заўдзячваць наступным арганізацыям: Галоўнай Управе БАЗА, Сэктару Рады БНР у ЗША, Акруговай Управе БАЗА ў Нью Ёрку, Аддзелу БАЗА Саўт Рывэр — Нью Брансвік, Аддзелу БАЗА Спрынгфільд, Парахвіі сьв. Кірылы Тураўскага ў Нью Ёрку й Беларуска-Акадэміцкаму Таварыству.

Нью Ёрк, 5 траўня 1960.

К. Мерляк

Старшыня Галоўнае Ўправы БАЗА

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АЎСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:
Mr. C. Cimafiejčyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba — Parana.

ЗАДЗІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. Ul. Duniec, 814 Braytou Ave. Cleveland 13, Ohio.

КАНАДА:
Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont.

ФРАНЦЫЯ:
Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon Paris 9.
Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Montraus (Nord).

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.

Выдавец: Уладзімер Бортнік

РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не звяртаюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паштовага купону.